

РЕЦЕНЗИЯ

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки
(Книгознание, библиотекознание и библиография)

Тема на дисертационния труд: „Лингвистична осигуреност на електронните библиотеки“

Автор на дисертационния труд: Мария Асенова Аврамова

Рецензент: проф. Оля Борисова Харизанова, доктор на философските науки

Настоящата рецензия е във връзка със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-465/06.07.2018 и решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 03.07.2018 (Протокол №13). За рецензия са представени дисертационен труд, автореферат към него и други документи на Мария Асенова Аврамова. Предоставените материали и документи са в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав, Правилника за неговото прилагане и Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“.

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Авторката на дисертационния труд Мария Асенова Аврамова понастоящем е асистент към катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ (Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“). Наред с това е и свободен докторант към същата катедра с научен ръководител доц. д-р Милена Миланова.

Мария Аврамова получава висше образование през 1999 г. в две специалности: Библиотечно-информационни науки и Български език и литература.

Трудовата си кариера започва през 2001 г. като библиотекар-експерт в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (до 2011 г. – в Център за национална библиография, отдел „Библиография и статистика на книгите“, а от 2011 г. – в направление „Каталогизация“ (семантична обработка). В периода ноември 2011 – октомври 2014 работи като библиотекар-експерт в Библиотечно-информационния център на Технически университет – София (отдел „Комплектуване и обработка“).

Автор е на 6 публикации, в 2 от които като съавтор. По темата на дисертацията има 4 публикации (2 приети за печат).

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е с **общ обем** от 274 стандартни страници. Структуриран е както следва: увод, три глави, заключение, използвана литература, четири приложения. Текстът е илюстриран с 13 таблици, 21 фигури и схеми. Списъкът с използвана литература (общо 24 стр.) съдържа 304 заглавия, от които 88 на кирилица и 216 на латиница.

Темата е изключително **актуална** и от интерес както за българската научна общност, така и за практиката. Подобна разработка до момента у нас не е реализирана и формира ново научноизследователско поле.

Докторантката коректно е дефинирала цел на разработката, обект, предмет, задачи и хипотеза (стр. 5):

- **Целта** на изследването е създаване на теоретично обоснован модел на лингвистична осигуреност на електронна библиотека (комплекс от необходими и достатъчни информационни езици за изпълнение на основните задачи и функции на електронните библиотеки).
- **Обектът на изследване** е електронната библиотека като тип информационна система за съхраняване, обработване, структуриране и систематизиране, разпространяване, достъп и търсене на дигитални документи и информация и предоставяне на услуги.
- **Предмет на изследване** е комплексът от информационни езици за търсене, идентификация и систематизация на информационните обекти, приложими в електронните библиотеки.
- Целта е постигната чрез изпълнение на следните **задачи**:
  1. Анализ на съвременната информационна среда и дефиниране на мястото, същността и функциите на електронните библиотеки в нея.
  2. Анализ на съвременните концепции за електронна библиотека и проучване на концептуални модели на електронна библиотека.
  3. Проучване на добри практики за реализации на електронните библиотеки.
  4. Проучване на съвременни технологии за развитието на електронните библиотеки и изграждане на семантични електронни библиотеки.
  5. Изследване и описание на лингвистичните средства, използвани при създаване на съвременни електронни библиотеки.
  6. Представяне ролята и предназначението на информационните езици в състава на лингвистичното осигуряване на електронната библиотека.
  7. Провеждане на емпирично изследване на използваните информационни езици в българските електронни библиотеки.
  8. Разработване на модел на лингвистично осигуряване на българска електронна библиотека с универсална тематика.
- Работната **хипотеза** е следната: „За да изпълнява основните си задачи и функции, електронната библиотека трябва да използва подходящи информационни езици, които да гарантират максимално резултативно търсене, идентификация на информационните обекти и взаимодействие с други електронни библиотеки и автоматизирани системи. Те по отделно изпълняват различни функции: търсене, преобразуване, структуриране, систематизиране, идентифициране. Моделът на лингвистично осигуряване на електронната библиотека трябва да съдържа необходим и достатъчен комплекс от информационни езици.“

В научната разработка е приложена авторска **методология**. Тя включва използването на следните **методи**, формиращи комплексен подход за решаване на интердисциплинарен изследователски проблем (каквото е лингвистичното осигуряване на електронна библиотека): теоретичен анализ и синтез, контен анализ, сравнителен анализ, методи за оценка; при представянето на лингвистичните средства са използвани дескриптивни методи за анализ – наблюдение, идентификация, диференциация, типологизация; използвани са математически и статистически методи за анализ на лингвистични средства в българските електронни библиотеки. В значителна степен дисертацията се основава на теоретично изследване на публикации на български и чуждестранни автори, както и на обработка и анализ на първични данни за електронни библиотеки, събрани чрез наблюдение в онлайн среда.

В **първата глава** (*Електронните библиотеки в съвременното информационно пространство*) са разгледани различни подходи към изследването на обекта електронна библиотека (ЕБ) и различни възгледи за нейната същност и значение. Авторката достига до извода, че все още няма общоприето определение на понятието „електронната библиотека“. Поради това извежда собствена дефиниция, в която ЕБ се определя като информационна система за надеждно съхраняване и ефективно използване на разнообразни документи (текст, видео, аудио и др.) с унифициран подход към тяхната организация

и достъп (стр. 7). В тази глава, след като е уточнено разбирането за ЕБ, се разглеждат нейните цели, задачи и функции, а така също нейните особености като специфичен клас информационни системи. Предложена е типологизация на ЕБ, а след това и концептуални модели на ЕБ: референтен (DELOS DLRM) и информационни (CIDOC CRM, FRBR, IFLA LRM, CERIF). Обърнато е внимание на оперативната съвместимост на ЕБ, а така също на инструменталните средства за тяхното създаване. Към глава първа са направени три извода, разкриващи коректността на научния подход, който е приложила докторантката.

Във **втора глава** (*Развитие на електронната библиотека*) се проследява еволюцията на ЕБ като информационна система, основана на знания. Мария Арамова защитава тезата, че компютърната лингвистика подпомага решаването на редица задачи, свързани с автоматичната обработка на естествения език, като изгражда лексикални семантични ресурси. Те, от своя страна, могат да бъдат използвани за концептуално индексирание и търсене в ЕБ.

Във втора глава са изведени няколко акцента, свързани с:

- науки за знанието, които са повлияли развитието на ЕБ (изкуствен интелект, компютърна лингвистика, организация на знанието);
- теоретични предпоставки за развитие на ЕБ като информационни системи, основани на знанието;
- технологии за развитието на ЕБ и по-специално технологии за семантичен уеб и онтологии;
- създаване на семантични ЕБ.

Както към първа глава, докторантката предлага три извода и към втора глава.

Трета глава (*Лингвистично осигуряване на електронна библиотека*) е особено приносна и интересна. Първо са представени подходи и теории за дефиниране на понятието „лингвистично осигуряване“. Тук докторантката избира „класическия подход“, при който се изследват информационните езици за представяне на съдържанието и характеристиките на информационните обекти в ЕБ и свързаните с тях модели за информационно търсене. В същата глава са разгледани структурата на информационните езици, технологията за създаване на лексикално-семантична основа на информационните езици и типология на тези езици. Логично, Мария Аврамова продължава с разкриване на предназначението и спецификата на информационните езици при лингвистичното осигуряване на ЕБ.

В последната част на трета глава се представят резултати от проведено наблюдение върху лингвистичното осигуряване на български ЕБ. То се основава на авторска методика, съдържаща и специфичен набор от критерии за подбор на обекти за наблюдение. Целта на изследването е да се проучи опита на подбраните ЕБ в използването на информационни езици при представянето на характеристиките и съдържанието на документите с цел достъп, търсене и навигиране.

Наблюдението е проведено в периода 01–30 май 2018 г. и обхваща общо 24 ЕБ, достъпни в интернет. Тези 24 ЕБ са селектирани от общо 38 идентифицирани ЕБ, като от изследването са елиминирани 14 ЕБ поради това, че към момента на наблюдение не са били достъпни (2 ЕБ) или поради това, че не са отговаряли на предварително избраните критерии (12 ЕБ). Проучването е последвано от анализ на получените резултати и се превръща във важна част от създаването на модел за лингвистично осигуряване на ЕБ. По-конкретно, анализът на резултатите е използван за разработването на модел за лингвистично осигуряване на българска ЕБ с универсално съдържание.

В края на трета глава, както и в първите две, се предлагат изводи (6 броя), осмислящи резултатите от труда в тази му част.

В **заключението** са обобщени направените проучвания, обработки на информация, анализи, резултати от дисертационното изследване. Отбелязано е също, че работната хипотеза е потвърдена и че моделът на лингвистично осигуряване на ЕБ трябва да съдържа необходим и достатъчен комплекс от информационни езици, за да изпълнява основните си задачи и функции; те трябва да

гарантират максимално резултативно търсене, идентификация на информационните обекти и взаимодействие с други ЕБ и автоматизирани системи (стр. 213).

Четири**те приложения** съдържат съществена информация по темата: Йерархия на обектите в IFLA LRM: определения и примери; Добри практики за реализиране на електронни библиотеки; Предимства и ограничения на информационни езици, отразяващи съдържанието на документи; Съпоставка на полетата на MARC 21 и елементите на Dublin Core с определители (стр. 241–274). Напълно коректно докторантката ги е обособила именно като приложения, а не в текста към съответните глави. В противен случай би се стигнало до диспропорция между количество и четивност на текста. В същото време всяко приложение е постижение на дисертационния труд, обогатява го и увеличава приносните му моменти.

ОЦЕНКА ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Като цяло качествата на дисертационния труд са безспорни. Темата е актуална. Подходът към разработването ѝ е иновативен. Очертават се достатъчно приноси и за научната теория, и за практиката. Налице е оригинален подход при събирането, обобщаването и анализирането на данни, тяхното осмисляне и прилагане за моделиране на процеси. Авторката на дисертацията предлага нов подход към изследвания обект.

Поставената цел е постигната. Изпълнени са и задачите на изследването. Описани са, изследвани, осмислени и анализирани:

1. място, същност и функции на ЕБ в съвременната информационна среда;
2. ЕБ като съвременна система за управление на информационни обекти и услуги;
3. концептуални модели за ЕБ;
4. технологии за изграждане на семантични ЕБ;
5. лингвистични средства за създаване на ЕБ;
6. модел на лингвистично осигуряване на българска ЕБ с универсална тематика.

Формулираната хипотеза е доказана.

Като постижение на труда ще посоча и това, че:

- В трета глава са дефинирани и осмислени термини, които все още не се прилагат в библиотечната терминология у нас. Това е безспорен успех на дисертацията, доколкото очертава ново терминологично поле за специфичните информационни организации от тип библиотека.
- Получените резултати от проведеното наблюдение, описано в трета глава, нямат аналог към момента и представляват безспорен принос на дисертационния труд. Особено полезен е крайният резултат. След обработка на получените емпирични данни и техния анализ, авторката стига до заключението, че се наблюдават редица недостатъци и че наличието им води до неефективно търсене в ЕБ (информационен шум, непълнота и неточност на резултатите). Прогнозира, че с увеличаване обема на колекциите (информационния масив), този проблем ще се задълбочава. Предлага и решение на проблема: включване в лингвистичното осигуряване на ЕБ на изпитани и наложени в библиотечната практика езикови средства – предметна класификация, йерархична класификационна схема по области на знанието, дескрипторен език; всички те предполагат използването на контролиран речник. Според Мария Аврамова тези средства биха повишили резултативността на търсенето, с което съм напълно съгласна.
- Докторантката развива и споделя идеи за използване на конкретни информационни езици в ЕБ, с което да се осигурят надеждни методи за търсене – по характеристиките на документите, по техния предмет/и (теми), по думи от текста на документа или свързани семантично с тях.

ОЦЕНКА ЗА АВТОРЕФЕРАТА КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторефератът е с общ обем от 32 страници (А4). Отражава вярно съдържанието, което се съдържа в дисертационния труд. Представя в систематизиран вид резултатите от реализираното дисертационно изследване, приложени са справка за приносите и списък с публикации по проблематиката на дисертационния труд.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторката на дисертационния труд е открила седем приноса на своята разработката: 3 с теоретичен характер и 4 с практико-приложен характер. Приемам по същество тези приноси, но ще ги опиша по различен начин.

- *Научно-теоретични приноси*

1. Чрез анализ на публикации в специализираната научна литература, систематизация и наблюдение е допълнена концепцията на ЕБ като тип информационна система. Тази информационна система е разгледана относно съхраняване, обработване, структуриране, систематизиране, разпространяване, достъп и търсене на информация (най-вече текстова) и предоставяне на услуги.
2. Успешно е реализирано изследване на лингвистичните средства в български ЕБ, обобщени са идентифицираните критични проблеми и са предложени препоръки за тяхното решаване.
3. Разработен е модел на лингвистично осигуряване, приложим в ЕБ с научно съдържание и универсална тематика.

- *Научно-приложни приноси*

4. Създадена е класификация на информационните езици по различни признаци, която може да се използва с учебни цели.
5. Създадена е система от критерии за идентифициране на ЕБ, която да се прилага за периодично проучване на съответствието и развитостта на лингвистичното осигуряване на български ЕБ, достъпни в онлайн среда.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въпреки безспорните качества на труда, могат да бъдат направени някои бележки и препоръки. Те са свързани най-вече със структурата на текста и с оформлението му. Например:

1. Последната част от трета глава е от значение за развитието на българските библиотеки, изграждането и поддържането на български ЕБ. От тази гледна точка би било напълно оправдано формирането на отделна глава, която да предложи методика за периодично наблюдение на български ЕБ, идентифициране и анализ на критичните проблеми, разработване на корпус от възможни решения за съответните проблеми.

2. В текста се забелязват недостатъци в странирането, технически и правописни грешки, които следва да бъдат отстранени при евентуално публикуване на труда. Същото важи и за автореферата към дисертационния труд.

ВЪПРОСИ КЪМ АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

По време на наблюдението на български ЕБ през м. май 2018 г. (глава трета от труда) е констатирано, че от общо 38 идентифицирани ЕБ 2 са били недостъпни, а 12 не са отговаряли на някои от предварително избраните три критерия за селекция (стр. 166).

1. Кой критерий не удовлетворяват изключените от изследването 12 ЕБ?
2. Каква е причината лингвистичното осигуряване на българските ЕБ да не е достатъчно развито?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След обстойно запознаване със съдържанието на дисертационния труд мога да направя извода, че той отговаря на нормативно поставените изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Трудът се отличава с: актуалност на темата; прецизност на проучените множество научни трудове, проведени изследвания, анализирани примери от практиката; оригинални и от значение за научната общност нови и/или прецизирани дефиниции, обобщения, изводи.

Горното ми дава основание убедено да препоръчам за дисертационен труд на тема „Лингвистична осигуреност на електронните библиотеки“ на Мария Асенова Аврамова да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Книгознание, библиотекознание и библиография).

12.08.2018
София

Автор на рецензията:
проф. дфн Оля Харизанова